

Samenvatting

Het belang van veel hoogopgeleiden voor de samenleving

Hogescholen en universiteiten hebben een bijzondere positie in de samenleving: jonge mensen worden er opgeleid tot professional en wetenschapper. Daarnaast heeft het hoger onderwijs de in de wet vastgelegde taak om aandacht te besteden aan persoonlijke ontplooiing en aan bevordering van maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef. Steeds meer leerlingen stromen door naar het hoger onderwijs vanuit het voortgezet onderwijs of het middelbaar beroepsonderwijs. Kende het hoger onderwijs in 1995-1996 nog zo'n 90.000 eerstejaarsstudenten, tien jaar later was dit aantal opgelopen tot een kleine 130.000. De ambitie van de Nederlandse overheid is om de instroom nog verder te laten stijgen: het percentage hogeropgeleiden onder de jongere beroepsbevolking zou moeten stijgen van circa 28 tot ongeveer 50%. Om deze ambitie waar te kunnen maken is veel inzet van studenten en docenten nodig en is voorts een optimale inrichting van het hoger onderwijs noodzakelijk.

Beter hoger onderwijs door een optimale eerste periode

Dit advies behandelt de eerste periode van het hoger onderwijs. De eerste periode is het eerste jaar van de bachelorfase, waarin de student kennismaakt met de opleiding, zich oriënteert en vervolgens besluit met veel inzet door te gaan, te stoppen of een andere studie te kiezen.

Het advies kijkt specifiek naar deze periode, omdat hier nog veel winst te halen valt. De rendementen zijn laag en de uitval is aanzienlijk. In het hoger beroepsonderwijs stopt zo'n 30% van de studenten in of direct na het eerste jaar met de studie en in het wetenschappelijk onderwijs zo'n 25%. Deze percentages hebben zowel betrekking op studenten die het hoger onderwijs helemaal verlaten als op studenten die overstappen naar een andere opleiding. Deze uitval brengt flinke kosten met zich mee voor studenten en hun ouders en voor de instellingen. Daarbij is het wenselijk om überhaupt het niveau van het eerste jaar te verhogen: studenten geven aan zich onvoldoende uitgedaagd te voelen en te weinig binding te hebben met hun opleiding, kennen in veel gevallen hun docenten nauwelijks en hebben soms een wel erg mager onderwijsprogramma.

Dit besef is intussen bij velen in en rond het hoger onderwijs aanwezig. Hoe kunnen de verschillende partijen bijdragen aan een optimale eerste periode in het hoger onderwijs? Oplossingen liggen enerzijds in het voortraject – in de overgang van voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs naar hoger onderwijs – en anderzijds in de eerste periode van het hoger onderwijs zelf.

Verbeteringen in het voortraject: aansluiting en studiekeuze

In het voortraject is een goede inhoudelijke aansluiting op de aanvang van het hoger onderwijs een eerste vereiste. Het waarborgen van basiskennis verbetert deze aansluiting. De raad heeft voorgesteld dat het vwo, het havo, het middelbaar en hoger beroepsonder-

wijs en het wetenschappelijk onderwijs samen afspreken wat de aanvangsniveaus zijn voor opleidingen in het hoger onderwijs. Deze 'afpraak aanvang hoger onderwijs' wordt uitgewerkt in een geheel van toetsen dat beschikbaar is via internet. Studenten kunnen zelf daarmee precies nagaan of zij over de vereiste basisbagage beschikken en zich, zo nodig, bijscholen en eventuele deficiënties wegwerken voor aanvang van de studie.

Het is daarnaast ook noodzakelijk dat studenten en hun ouders zich beter informeren en ook beter worden geïnformeerd, zodat ze met kennis van zaken en gemotiveerd kiezen voor een studie. Het is de verantwoordelijkheid van de aanstaande student om van de geboden faciliteiten gebruik te maken en zich optimaal voor te bereiden op de studiekeuze en zijn of haar leer- en levensloopbaan. Er is de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in loopbaanoriëntatie en -begeleiding (door voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs, hogescholen en universiteiten), maar helaas zijn de effecten hiervan onbekend. Er is geen sprake van een systematische opbouw van evidenties over wat werkt. Bovendien zijn middelbare scholen onvoldoende toegerust om goed te kunnen voorlichten.

Het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs zijn samen met het hoger onderwijs verantwoordelijk voor verbeteringen in het voortraject. Wat daaraan ook bij zou kunnen dragen is het opzetten van zomerscholen door hogescholen en universiteiten, waarbij aankomende studenten na hun examen kunnen kennismaken met de opleiding en eventuele deficiënties kunnen wegwerken. Dit draagt bovendien bij aan de inhoudelijke aansluiting. De minister heeft in bovenstaande aanbevelingen een stimulerende rol.

Verbeteringen in de eerste periode: binding en organisatie

Belangrijk voor succes in de eerste periode in het hoger onderwijs is de mate waarin een student zich verbonden voelt met een instelling, zowel in professioneel/academisch als in sociaal opzicht. Zichtbaar is dat opleidingen en instellingen al veel initiatieven hebben genomen om deze binding te vergroten. De initiatieven kunnen in ieder geval verankerd en uitgebreid worden waar het gaat om inhoudelijke (academische en professionele) en sociale binding. Academische en professionele integratie kan waarschijnlijk worden vergroot door intensivering van het onderwijs, professionalisering van docenten en begeleiding van de leer- en levensloopbaan. Sociale integratie kan worden bevorderd door specifieke instrumenten zoals extracurriculaire activiteiten en een actief studiegebonden studentenleven. Hierbij past een doelgroepenbenadering die zich in ieder geval richt op de volle breedte van het scala aan binnenkomende studenten, inclusief de extra getalenteerde studenten, en vijf specifieke groepen: eerstegeneratiestudenten, allochtone studenten, studenten met een handicap, volwassen studenten en de leerlingen die na het behalen van het havo- of vwo-diploma niet doorstromen naar het hoger onderwijs.

Bestrijding van de wachttijden, aanbod voor uitvallers

Hoe uitdagend, motiverend en goed georganiseerd het eerste jaar ook is, er zullen ongetwijfeld studenten zijn die toch willen stoppen of overstappen naar een andere opleiding. Studenten die nu in de loop van hun eerste jaar ontdekken dat ze op een andere opleiding beter tot hun recht komen, moeten vaak tot september wachten om met een nieuwe opleiding te starten. Dergelijke wachttijden zijn onnodig en onwenselijk. Ook is er veelal geen beeld van waar studenten blijven die hun studie niet vervolgen, laat staan dat deze studenten in hun keuzeherziening worden begeleid. Daarom is een verdere didactische en programmatische differentiatie behulpzaam; hogescholen en universiteiten kunnen

een meer divers en flexibel onderwijsprogramma inrichten. Dit kan bijvoorbeeld door de mogelijkheid te bieden ingeschreven te blijven staan aan een instelling en alvast een minor te volgen van een andere opleiding tot het volgende studiejaar begint.

Vier aanbevelingen voor de korte termijn

Bovenstaande zaken vallen onder directe verantwoordelijkheid van de opleidingen en de instellingen en kunnen op relatief korte termijn doorgevoerd of versterkt worden. Daarnaast doet de raad vier aanbevelingen die op de middellange termijn gerealiseerd kunnen worden. Hierbij is een grotere inzet van de minister nodig, omdat ze niet direct en alleen onder de verantwoordelijkheid van de opleidingen en instellingen voor hoger onderwijs vallen. Het gaat dan in de eerste plaats om de bevordering van varianten van kleinschaligheid in het onderwijs, waardoor de binding tussen student en opleiding sterker kan worden. De raad stelt voor dat de minister een studiec commissie in het leven roept die de financiële implicaties van het op grote schaal invoeren van kleinschalig onderwijs en de mogelijke effecten ervan uitzoekt. Teneinde de binding tussen student en opleiding verder te bevorderen beveelt de raad aan raakvlakken van leren en wonen met betrekking tot het hoger onderwijs verder te ontwikkelen. Nieuwe concepten zijn wenselijk waarin de woon- en de leerfunctie van studenten meer dan nu het geval is worden gemengd. Een derde aanbeveling is het uitproberen van de werking van een eerstejaarsafroondingspremie in een aantal opleidingen, om na te gaan of dit positieve effecten heeft op de rendementen. Een laatste aanbeveling is veel systematischer evidenties op te bouwen over de werking van maatregelen van opleidingen en instellingen, bijvoorbeeld die welke zijn gericht op een betere bewaking van de rendementen. Deze stapeling van evidenties is ook noodzakelijk alvorens te besluiten tot het opschalen van bewezen goede praktijken.

Studenten zijn zelf ook verantwoordelijk voor hun studiesucces

Ten slotte wil de raad benadrukken dat de sleutel tot studiesucces in de eerste periode ook bij studenten zelf ligt. Ze vragen weliswaar om meer uitdaging in het onderwijs, maar moeten zich ook meer inspannen. Niet alleen om hun talenten ten volle te kunnen benutten, maar ook om zich zo vroeg mogelijk bewust te worden van de juistheid van de gemaakte studiekeuze. Onder andere bijbanen van te grote omvang lijken een grotere studie-inspanning en meer binding met de opleiding in de weg te zitten. Om te grote bijbanen tegen te gaan kan de leenhuiver van studenten omgebogen worden naar een bewustzijn dat het loont om te investeren in je studie.